

65

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΣΕΡΡΩΝ-ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ
ΓΙΑ ΤΗ ΛΟΤΗ ΠΕΤΡΟΒΙΤΣ - ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

(Αίθουσα τελετών «Παρνασσού», 5 Μαΐου 1995)

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ Κ. ΧΙΩΛΟΥ

Κυρίες και Κύριοι,

Ἡ Ἱστορική καί Λαογραφική Ἐταιρία Σερρῶν-Μελενίκου ἰδρύθηκε τό 1952 μέ πρωτοβουλία διακεκριμένων Σερραίων ἐπιστημόνων καί λογίων πού διέμεναν στήν Ἀθήνα, ὅπως ὁ Πέτρος Πέννας, ὁ Βασίλειος Σιμωνίδης, ὁ Δημήτριος Χόνδρος, ὁ Οὐμβέρτος Ἀργυρός, ἡ Λιλή Χριστομάνου - Καλλίνσκη, ὁ Ἰάκωβος Ζαγκαρόλας, ὁ Ἀλέξανδρος Σφήκας καί ὁ Νατάλης Πέτροβιτς.

Ἡ Ἐταιρία μας, πού ἔχει ὡς Καταστατικό σκοπό της, ἐκτός ἄλλων, τήν περισυλλογή καί διάσωση, ἔρευνα καί μελέτη τοῦ ἱστορικοῦ, λαογραφικοῦ καί γλωσσικοῦ ὑλικοῦ τῆς ἰδιαίτερας μας πατρίδος, τῶν Σερρῶν καί τῆς εὐρύτερης περιοχῆς τους, συνεχίζει ἀδιάπτωτα τήν ἐπιτυχή δραστηριότητά καί τήν ἐθνική προσφορά της. Κύριο ἐκδοτικό της ὄργανο εἶναι τό περιοδικό σύγγραμμα «Σερραϊκά Χρονικά», τοῦ ὁποίου μέχρι σήμερα ἔχουν ἐκδοθεῖ ἔνδεκα πολυσέλιδοι τόμοι μέ σπουδαῖες μελέτες διαπρεπῶν μελῶν καί συνεργατῶν της. Χαρακτηρίστηκε ἀπό τήν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ὡς «πολύτιμον ἔργον» καί βραβεύτηκε μέ εἰδικό Ἔπαινο.

Ἡ Ἐταιρία μας διοργάνωσε τήν ἀποψινή ἐκδήλωση, ἐπιθυμώντας νά τιμήσει τό ἐκλεκτό μέλος της καί διακεκριμένη συγγραφέα κ. Λότη Πέτροβιτς - Ἀνδρουτσοπούλου, μέ παρουσίαση τοῦ ἔργου της καί ἀπονομή τιμητικῆς πλακέτας, μέ τό ἔμβλημα τῆς Ἐταιρίας μας, γιά τήν πολύπλευρη προσφορά της στήν παιδική λογοτεχνία καί τό παιδικό βιβλίο.

Προτοῦ ὅμως παραχωρήσω τό βῆμα αὐτό στόν κ. Βασίλειο Ἀναγνωστόπουλο, ἐπίκουρο καθηγητή τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, ὁ ὁποῖος θά ἀναφερθεῖ στήν προσωπικότητα καί τό ἔργο τῆς τιμωμένης, θά ἦταν παράλειψη νά μὴν ἀναφερθῶ στόν ἀείμνηστο πατέρα της, τόν Νατάλη Πέτροβιτς, ὁ ὁποῖος, μαζί μέ τόν πρό μηνῶν ἀποβιώσαντα ἀοίδιμο πρόεδρό μας Πέτρο Πέννα, ὑπῆρξε ἀπό τούς πρωτεργάτες ὄχι μόνον τῆς

ιδρύσεως τής 'Εταιρίας μας, αλλά και τής, μέχρι του θανάτου του τό 1971, συνεχούς ανάπτυξης και προόδου της.

Ο Νατάλης Πέτροβιτς υπήρξε γόνος παλαιάς αρχοντικής οικογενείας με ρίζες δεμένες γερά μέ τήν πολύπαθη πόλη τών Σερρών και τό πολυθρύλητο Μελένικο. Πρόγονοί του, πού είχαν εγκατασταθει στή Βιέννη πρίν από τήν Έθνεγερασία του 1821, ήταν συνεργάτες του Ρήγα Φεραίου, όλόκληρο δέ τό γενεαλογικό του δένδρο συνυφαίνεται μέ τή γενιά τής γνωστής οικογενείας τών Χρηστομάνων.

Πολύ νέος αναγκάστηκε νά φύγει από τίς Σέρρες. Η αγάπη του όμως και ή νοσταλγία για τή γενέτειρα έστρεψαν τά ενδιαφέροντά του, παρά τίς επαγγελματικές ένασχολήσεις του ως άνωτέρου στελέχους τής Έμπορικής Τραπεζής τής Ελλάδος, σέ ιστορικές, λαογραφικές και γλωσσολογικές μελέτες και υπήρξε από τούς πρωτοπόρους σέ έργασίες σχετικά μέ τά ήθη, τά έθιμα και τό γλωσσικό ιδίωμα τών Σερρών. Άφησε πίσω του πλούσιο έργο, στο όποιο περιλαμβάνεται λογοτεχνία και ποίηση. Είναι ευτυχές γεγονός ότι τήν πνευματική και έθνική αυτή προσφορά τήν συνεχίζει ή τιμωμένη, ή όποία και αποτελεί εκλεκτό μέλος τής Έταιρίας μας.

Παρακαλώ τώρα τόν καθηγητή κ. Άναγνωστόπουλο νά μέ διαδεχθει στο βήμα.

197

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ
ΤΗΣ ΛΟΤΗΣ ΠΕΤΡΟΒΙΤΣ - ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

Κυρίες και Κύριοι,

Εὐχαριστῶ θερμά τὴν Ἱστορική καὶ Λαογραφική Ἐταιρία Σερρών-Μελενίκου, πού μου κάνει τὴν τιμὴ νὰ μιλήσω σήμερα γιὰ ἓνα ἐκλεκτό μέλος τῆς ἀλλὰ καὶ ἐξέχουσα μορφή τῶν Γραμμάτων, ἰδιαίτερα τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας, γιὰ τὴν κυρία Λότη Πέτροβιτς - Ἀνδρουτσοπούλου.

Ἄν κάποια σημεῖα τοῦ λόγου μου εἶναι φορτισμένα περισσότερο τοῦ δέοντος συναισθηματικά, μὴ μέ παρεξηγήσετε, θὰ μιλάει τότε ὄχι ὁ πανεπιστημιακὸς δάσκαλος, ἀλλὰ ὁ φίλος, ὁ συνεργάτης, ὁ ἄνθρωπος πού παρακολουθεῖ — καὶ χαίρεται γι' αὐτό — τὰ λογοτεχνικά τῆς βήματα καὶ τίς ἄλλες δραστηριότητές τῆς.

Εἶναι ἀδύνατο, ὅμως, μέσα στὰ περιορισμένα χρονικά περιθώρια μιᾶς παρουσίας, νὰ καλύψει κανεὶς μέ πλήρη ἐπάρκεια ὅλες τίς πτυχές τοῦ τιμώμενου λογοτέχνη. Ἐνός λογοτέχνη, πού βρίσκεται στὴν πρώτη γραμμὴ πάνω ἀπὸ μιὰ εἰκοσαετία ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς προσφορᾶς του στό παιδί, στό παιδικὸ βιβλίο, στὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου. Κατ' ἀνάγκη, λοιπόν, θὰ περιορισθῶ σέ τρεῖς ἐνότητες: στόν ἄνθρωπο, στό δημιουργό, στό συγγραφικὸ του ἔργο.

Ὁ ἄνθρωπος

Ἀναζητώντας τίς πρῶτες ρίζες τοῦ γενεαλογικοῦ δέντρου τῆς οἰκογένειας Πέτροβιτς, φτάνουμε μέ ἐπίσημες πηγές καὶ μαρτυρίες μέχρι τὸ β' ἡμισυ τοῦ 18ου αἰ., ὡς τὸν Φίλιππο Πέτροβιτς, συνεργάτη τοῦ Ρήγα Βελεστινλή¹.

Ὁ Τριαντάφυλλος Θεοδωρίδης, στό μελέτημά του «Συμβολὴ εἰς τὸ Ἀνατολικομακεδονικὸν Ἀρχοντολόγιον» (1969), μέ βάση τὸ γενεαλογικὸ σκαρίφημα τοῦ Κωνσταντίνου Ἀναστ. Χριστομάνου (1867-1911) καὶ ἀξιοποιώντας καὶ ἄλλες ἱστορικές πηγές, κατάρτισε πίνακα ἀπογόνων Χριστομάνου καὶ Πέτροβιτς καὶ σημειώνει σχετικά: «Ἡ οἰκογένεια Πέτρο-

1. Τριαντ. Δ. Θεοδωρίδης, Συμβολὴ εἰς τὸ Ἀνατολικομακεδονικὸν Ἀρχοντολόγιον, Σεραϊκὰ Χρονικά Ε' (1969), σ. 267-299.

βιτς, ἥτις ἔχει στενόν συγγενικόν σύγδεσμον μέ τόν ἀρχοντικόν οἶκον τοῦ Χριστομάνου... εἶναι ὡσαύτως ἀρχοντική καί ἐκ ρίζης Ἑλληνική... Οἱ παλαιότεροι πρόγονοι τῆς οἰκογενείας Πέτροβιτς ἐκατοίκων, δι' ἐμπορικούς λόγους, εἰς τήν Δαλματίαν καί ἐν συνεχείᾳ εἰς τήν Βιέννην...»².

Ὡς γενάρχης τῆς οἰκογενείας καταγράφεται ὁ Θεοδοσίος Πέτροβιτς (1800-1873), γιατρός τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πάδοβα. Οἱ ἀπόγονοί του³ μέσα στούς δύο αἰῶνες, 19ο καί 20ό, διακρίθηκαν ὡς γιατροί, δικηγόροι, τραπεζικοί, μηχανικοί, βουλευτές, πρόξενοι κλπ. «εἰς τήν Κοινωνίαν τῆς Βιέννης, Μελενίκου, Σερρών, Θεσσαλονίκης καί Ἀθηνῶν»⁴.

Ἡ Πηνελόπη (Λότη) Πέτροβιτς (γεν. 1937) εἶναι τό δεύτερο κατά σειρά τέκνο τοῦ Νατάλη Ἐμμ. Πέτροβιτς (1899-1971), πού διετέλεσε Διευθυντής Ἐμπορικής Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος καί ἔγινε γνωστός ὡς λαογράφος, ἱστορικός ἐρευνητής καί ποιητής. Ἔχει δύο ἀδέλφια, τόν Ἐμμανουήλ (Μάνο) Πέτροβιτς, πολιτικό μηχανικό, καί τήν Ἀργυρώ-Κλεοπάτρα, καθηγήτρια Γαλλικῆς Φιλολογίας. Μητέρα της εἶναι ἡ Ματίνα, τό γένος Ράμου, πελοποννησιακῆς καταγωγῆς, ἀπό τήν περιοχή Κυνουρίας, γεννημένη ὅμως στήν Ἀθήνα.

Στήν Ἀθήνα πέρασε τά παιδικά καί νεανικά της χρόνια ἡ Λότη, ἐδῶ σπούδασε Ἀγγλική Φιλολογία καί ἐδῶ ἐργάστηκε ἀπό τό 1958 ἕως τό 1984, στή Διακυβερνητική Ἐπιτροπή Μεταναστεύσεως. Εἶναι σύζυγος τοῦ Ἀνδρέα Ἀνδρουτσόπουλου, πολύτιμου συντρόφου τῆς ζωῆς της, μέ τόν ὁποῖο εὐτύχησαν νά ἔχουν παιδιά, τήν Ἀθηνᾶ καί τόν Ἴωνα, σήμερα ἐπιστήμονες πού ἀνταποκρίθηκαν στήν παράδοση καί τῶν δύο οἰκογενειῶν.

Στό «Πανσερραϊκό Ἡμερολόγιο» τοῦ 1984 δημοσίευσε ἕνα ἄρθρο της μέ τίτλο «Τά Σέρρας τοῦ πατέρα μου», μέ τό ὁποῖο ἐρμηνεύεται, πιστεύω, ὁ ἰδιαίτερος καί βαθύς ψυχικός δεσμός της μέ τήν πόλη καί τήν περιοχή τῶν Σερρών. Γράφει λοιπόν: «Τά Σέρρας, ὅταν ἤμουν παιδί, τά εἶχα στή φαντασία μου σάν τόπο ἀπρόσιτο, σχεδόν μυθικό. Καί ἦταν τῶντι ἀπρόσιτα ἐκείνη τήν ἐποχή, γιατί σάν ἄρχισα νά νιώθω τόν κόσμο — στά τρία, τέσσερα, πές στά πέντε μου χρόνια — οἱ μπότες τῶν ναζι πού βροντούσανε ρυθμικά στούς δρόμους τῆς δικῆς μου «πατρίδας» — τῆς

2. Τριαντ. Δ. Θεοδωρίδης, ὕ.π., σ. 275.

3. Τριαντ. Δ. Θεοδωρίδης, ὕ.π., σ. 292.

4. Τριαντ. Δ. Θεοδωρίδης, ὕ.π., σ. 295.

όμορφης τότε συνοικίας τῶν Ἀθηνῶν, τὰ «Ἐξάρχεια» — ἔλιωναν κάτω ἀπό τό βάρος τους κάθε κρυφή ἐλπίδα νά δῶ κι ἐγώ μέ τὰ μάτια μου τοῦ πατέρα «τά Σέρρας», νά γνωρίσω ἀπό κοντά τήν πόλη «πού κάηκε καί ξανακάηκε ἀπ' τοὺς Βουλγάρους, πρῶτα στά 1913 καί ὕστερα πάλι στά '17», ὅπως τόν ἄκουγα νά διηγείται τήν πόλη ὅπου ἔζησε κείνος παιδί μέ τίς ἀδελφές καί μέ τοὺς γονεῖς του, τή νενέ Πηγελόπη καί τόν παπποῦ Μανόλη· τόν τόπο ὅπου ἔζησαν ὀνομαστοί συγγενεῖς, σάν τόν ἀδελφό τοῦ παπποῦ, τό θεῖο Νούσκα ... κι ὅπου ζοῦσαν ἀκόμα ἓνα σωρό θεῖοι καί τρεῖς πρῶτες μου ξαδερφοῦλες...». Καί παρακάτω θά συμπληρώσει: «Λίγο-λίγο, μετεωρίτες ἀπό τοῦ πατέρα τὰ Σέρρας τὰ μυθικά, γνώριζα κι ἄλλους... ἦταν φίλοι καί συγγενεῖς τήν οἰκογένεια Παπαλεξίου, τήν οἰκογένεια Μάρτζου, Ζία, Χόνδρου καί Συμεωνίδη, τοὺς συγγενεῖς μας Παπάζογλου, Ζλάτκου, Κοντοῦ, Χρηστομάνου, Καπέτη... τίς πρῶτες ξαδέλφες, κόρες τοῦ θεῖου τοῦ Νούσκα, Καλλιόπη καί Λίζα Πέτροβιτς, πασίγνωστη στήν τότε Ἀθήνα ἐρυθροστραυρίτισσα ἐθελόντρια...»⁵.

Γιά πρώτη φορά γνώρισε ἀπό κοντά αὐτόν τό μυθικό τόπο, τὰ Σέρρας τοῦ πατέρα της, τό Πάσχα τοῦ 1951, γεγονός πού φαίνεται ὅτι σημάδεψε βαθιά τό συγγραφικό της ἔργο. Καί ὅταν τή ρωτοῦν «ποῦ γεννηθήκατε; ἀπό ποῦ εἶστε;», ἀπαντᾷ ἀδίσταχτα: «Στήν Ἀθήνα γεννήθηκα, σ' αὐτή ζῶ, μά πατρίδα μου εἶναι "τά Σέρρας"⁶».

Ἄ δημιουργός

Ἡ Λότη Πέτροβιτς εἶναι πλασμένη γιά δημιουργία καί προσφορά πρὸς τό συνάνθρωπο καί τό κοινωνικό σύνολο. Ἔτσι μπορῶ νά ἐρμηνεύσω τήν ἀδιάλειπτη ἐργατικότητα καί τήν πολυμέτρητη δραστηριότητα τόσο σέ πνευματικό ὅσο καί σέ κοινωνικό ἐπίπεδο. Εἶναι ἄνθρωπος τῆς δράσης. Καί εὐκόλα διακρίνει κανεῖς στίς πράξεις της τόν ὀργανωτικό καί ἀποτελεσματικό ἄνθρωπο, τόν συνεπή, υπεύθυνο καί ἀγωνιστικό, τόν ἀνυποχώρητο στά πιστεύω, τόν αισιόδοξο γιά ζωή. Συνδυάζει τή γνώμη μέ τήν ἀνθρωπιά, τήν πίστη μέ τήν ἐλπίδα, τήν καθαρὴ κρίση μέ τήν

5. Λότη Πέτροβιτς - Ἀνδρουτσοπούλου, Τὰ Σέρρας τοῦ πατέρα μου. Πανσερραϊκὸ Ἡμερολόγιο, τόμ. 10/1984, σ. 32, 36 κέξ.

6. Λότη Πέτροβιτς - Ἀνδρουτσοπούλου, ὁ.π., σ. 40.

ευαισθησία. Ἀγαπᾶ τὸν ἄνθρωπο, ἀγαπᾶ τὰ παιδιά κι ἀγωνίζεται μὲ τὸ δικό της ξεκάθαρο τρόπο γιὰ τὴν εἰρήνη.

Εἶναι ἐπαγγελματίας συγγραφέας καὶ βασανίζεται γιὰ νὰ δίνει κάθε φορά τὸ καλύτερο στὰ παιδιά, χωρὶς νὰ ὑπολογίζει τὴν ψυχικὴ ταλαιπωρία καὶ τὸ σωματικὸ κόπο, πού κάποτε γίνεται δυσβάστακτος. Θά ἔλεγα ὅτι θεωρεῖ δῶρο Θεοῦ νὰ γράφει καὶ νὰ νοιάζεται γιὰ τὰ παιδιά, παραφράζοντας τὸ λόγο τοῦ Ἀγίου Στυλιανοῦ: «Παίδων φύλαξ πέφυκα, Θεοῦ τὸ δῶρον».

Εἶχα τὴν τύχη νὰ γνωρισθοῦμε, νὰ γίνουμε φίλοι καὶ συνεργάτες καὶ συνοδοιπόροι, κι ἀπὸ κοντὰ νὰ ἐκτιμήσω τὴ δημιουργικὴ τῆς φαντασία. Μπορῶ νὰ πῶ ὅτι ὁ «Κύκλος τοῦ Ἑλληνικοῦ Παιδικοῦ Βιβλίου», τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε Γενικὴ Γραμματέας, 1984-1990, ὀφείλει πολλὰ στὴν ἔντονη καὶ δημιουργικὴ προσωπικότητά της.

Στὰ ἑλληνικὰ Γράμματα ἐμφανίζεται ἀρχὲς τῆς δεκαετίας τοῦ '70 καὶ ἀπὸ τότε ἀσχολεῖται σχεδὸν ἀποκλειστικά μὲ τὴ λογοτεχνία γιὰ παιδιά καὶ νέους. Ἀνήκει στοὺς κορυφαίους πεζογράφους τῆς σύγχρονης λογοτεχνίας. Ἰδιαίτερα σημαντικὴ εἶναι ἡ συμβολή της στὴν ἄνθηση τοῦ νεανικοῦ/ἐφηβικοῦ βιβλίου. Εἶναι τολμηρὴ καὶ πρωτοπόρος στὴ διαπραγμάτευση σύγχρονων θεμάτων, ὅπως εἶναι τὰ ναρκωτικά, τὸ διαζῦγιο, ἡ βία. Ἔχει, ἀναμφισβήτητα, δημιουργήσει ἔργο ἀξιόλογο σὲ ποσότητα καὶ ποιότητα, καὶ αὐτὸ παρουσιάζω εὐθύς ἀμέσως.

Τὸ ἔργο της

Γιὰ νὰ ἔχουμε ὀλοκληρωμένη εἰκόνα τοῦ συγγραφικοῦ τῆς ἔργου, θά ἐπιχειρήσω μιὰ τετραμερὴ ἐξέταση, δηλαδή θά ἀναλύσω τέσσερις πλευρὲς του: τὴν εἰδολογικὴ, τὴ θεματολογικὴ, τὴν αἰσθητικὴ καὶ τὴν ιδεολογικὴ.

Εἰδολογικὴ ἐξέταση

Ἡ Λότη Πέτροβιτς εἶναι κατ' ἐξοχὴν πεζογράφος κι ἔχει ἀσχοληθεῖ μὲ ὅλα τὰ εἶδη τῆς πεζογραφίας. Μιὰ γραμματολογικὴ κατάταξη τῶν ἔργων της εἶναι ἡ ἐξῆς:

α'. Μυθιστορήματα. Ἔγραψε ἱστορικά (Ἄδελφός, Λάθος, κύριε Νόιγκερ) καὶ σύγχρονα κοινωνικοῦ χαρακτήρα (Στὸ τσιμεντένιο δάσος, Σπίτι γιὰ πέντε, Γιούσουρι στὴν τσέπη κ.ἄ.).

β'. Παραμύθια λαϊκὰ διασκευασμένα, λαϊκότροπα καὶ πρωτότυπα,

ὅπως: 17 ἑλληνικά λαϊκά παραμύθια, Τρεῖς φορές κι ἕναν καιρό, Ἐφτά κόκκινες κλωστές, 5 κουκιά καί 5 ρεβίθια=10 παραμύθια, Παραμύθια ἀπό τήν Ἀφρική κ.ἄ.

γ'. Ἱστορίες μέ ποικίλο περιεχόμενο (κοινωνικό, θρησκευτικό, οἰκολογικό...), ὅπως: Στή γειτονιά τοῦ ἡλίου, Ἱστορίες πού κανένας δέν ξέρει, Ἱστορίες πού ταξιδεύουν, Ἱστορίες μέ τούς 12 μῆνες, Τόν καιρό ἐκεῖνο, Ἱστορίες γιά παιχνίδι καί γέλια.

δ'. Ἀνθολογία σέ συνεργασία μέ τήν Ἀργυρώ Ἀλεξανδράκη, Νεανικό Ἡμερολόγιο μέ σταγόνες νεοελληνικῆς ποίησης.

ε'. Διηγήματα, ἡ συλλογή *Οἱ ἀσκητές τοῦ πλήθους*.

στ'. Θεωρητικά, ὅπως: *Μιλώντας γιά τά παιδικά βιβλία, Ἡ παιδική λογοτεχνία στήν ἐποχή μας*.

ζ'. Μεταφράσεις, ὅπως: *Τά νεφελόψαρα ζοῦνε στή θάλασσα, Τά δικαίωματα τοῦ ἀνθρώπου, Ἐπιχείρηση κόκκινη ἄμιος κ.ἄ.*

η'. Δοκίμια καί μονογραφίες, ὅπως τό μελέτημα: *Ἐλισάβετ Πέτροβιτς – Μιά Σερραία ἀφοσιωμένη στό καθῆκον*.

Νομίζω ὅμως πῶς εἶναι περισσότερο μυθιστοριογράφος. Τήν ἄποψή μου αὐτή θά τήν ἀναπτύξω πιό κάτω, στήν αἰσθητική ἀποτίμηση τοῦ ἔργου της.

Θεματολογική ἐξέταση

Οἱ βασικές πηγές ἔμπνευσῆς της, κατά τή γνώμη μου, εἶναι τρεῖς: ἡ ἱστορία, ἡ λαϊκή μας παράδοση καί τά σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα. Ἔχει, ἀναντίρρητα, μιά θαυμαστή δεξιότητα νά συνδυάζει ἱστορικά γεγονότα μέ σύγχρονες καταστάσεις καί χαρακτῆρες, πού εἶναι κοντά στήν ψυχολογία τῶν νέων. Τό ἐπισημαίνουμε εὐκολα στά βιβλία της: *Ἐνα τραγούδι γιά τρεῖς, Λάθος, κύριε Νόιγκερ, Γιά τήν ἄλλη πατρίδα κ.ἄ.* Τά θέματα, λοιπόν, πού βρίσκει ὁ ἀναγνώστης στά βιβλία της εἶναι ἄκρως ἐνδιαφέροντα καί σπουδαῖα. Ἀναφέρω ὀρισμένα

Ναρκωτικά καί νέοι εἶναι τό θέμα τοῦ πασίγνωστου βιβλίου της *Στό τσιμεντένιο δάσος*, μέ 30 ἐκδόσεις καί συνεχίζει. «Τό μυθιστόρημα αὐτό εἶναι ἕνας σταθμός στήν ἑλληνική παιδική λογοτεχνία γιά ἕνα σπουδαῖο λόγο: Μέ τό θέμα του –τά ναρκωτικά– δίνει ἀπάντηση σέ ὅσους διστάζουν ἢ ἀποκλείουν ἀπό τό παιδικό βιβλίο θέματα κοινωνικοῦ προβληματισμοῦ, ὅπως εἶναι τό διαζύγιο, ἡ τρομοκρατία, τά ναρκωτικά καί πολλά ἄλλα... Τέτοια βιβλία διαφωτίζουν, στηρίζουν καί ἰσορροποῦν τό σύγχρο-

νο παιδί πού ζεί την αντιφατικότητα και τούς κινδύνους της εποχής μας. Και τέτοια βιβλία μās θεμελιώνουν την πίστη ότι ή σύγχρονη παιδική λογοτεχνία είναι ικανή νά παίξει ενεργητικότερο ρόλο στή ζωή τών παιδιών μας». Αύτά έγγραφα για *Τό τσιμεντένιο δάσος* πρὶν ἀπό 15 περίπου χρόνια, ὅταν πρωτοκυκλοφόρησε⁷. Νομίζω ὅτι ισχύουν καί σήμερα.

Τό μυθιστόρημα *Ὁ Μικρός Ἀδελφός* ἀναφέρεται στήν περιπέτεια δύο ἀδελφῶν, πού μέσα στή δίνη τοῦ Α΄ παγκοσμίου πολέμου χωρίζουν ἀπό τούς γονεῖς τους. Βιβλίο ἀντιπολεμικό μέ διαχρονικά μηνύματα γιά τήν εἰρήνη καί τήν ἀνθρωπιά. Ἡ ἀείμνηστη Καλλιόπη Μουστάκα, γνωστή παιδαγωγός, μεταξύ ἄλλων, θά γράψει γιά τό βιβλίο: «Κεῖνο ὅμως πού κάνει τό βιβλίο ξεχωριστό εἶναι τό πνεῦμα του, συμπάθεια καί πόνος γιά ὅσους ὑποφέρουν, λαχτάρα γιά τήν εἰρήνη καί τή λευτεριά, πίκρα γιά τήν ἀδικία καί τό μῖσος, ἀγανάκτηση γιά τήν προδοσία, ἀπ' ὅπου κι ἂν προέρχεται. Ἡ ἀντικειμενική ἐνατένιση γεγονότων καί καταστάσεων δίνει στό περιεχόμενό του πανανθρώπινες διαστάσεις... Τέτοιο ἔμπρακτο κήρυγμα ἀγάπης τοῦ πλησίον καί ἀνθρωπιᾶς σπάνια βρίσκεται σέ παιδικό βιβλίο»⁸. *Ὁ Μικρός Ἀδελφός* ἔχει ὡς ἱστορικό ὑπόβαθρο τήν περιπέτεια τοῦ πατέρα της Νατάλη Πέτροβιτς, ὅπως σημειώνει ή ἴδια ή συγγραφέας, «ὅταν δεκαεπτάχρονος στόν Α΄ παγκόσμιο πόλεμο, σύρθηκε ὁμηρος στή Βουλγαρία, ἕνας ἀπό τούς 70.000 Ἕλληνες πού πῆραν οἱ Βούλγαροι στά 1917 γιά εἰλωτες στή Βουλγαρία, ἕνας ἀπό τούς 12.000 μονάχα πού ἐπέζησαν τελικά καί κατάφεραν νά γυρίσουν στήν Ἑλλάδα, ὅταν τελείωσε ὁ πόλεμος»⁹.

Τό βιβλίο *Γιά τήν ἄλλη πατρίδα* ἔχει θέμα του τά ἀνθρώπινα δικαιώματα, τήν παλιννόστηση προσφύγων στόν τόπο τῶν προγόνων, μέ προφανή παραπομπή στό κυπριακό δράμα.

Τό *Σπίτι γιά πέντε*, πού μεταφέρθηκε στήν τηλεόραση, πού μεταφράστηκε στά ἰαπωνικά, πού ἔγινε κινηματογραφική ταινία, ἔχει θέμα του τό διαζύγιο καί εἰδικότερα τά προβλήματα τῶν παιδιῶν πού δημιουργοῦνται, ὅταν οἱ γονεῖς παίρνουν διαζύγιο καί ξαναπαντρεύονται.

Τό ἔργο *Λάθος, κύριε Νόιγκερ* ἔχει πυρήνα τό β΄ παγκόσμιο πόλεμο

7. Β. Δ. Ἀναγνωστόπουλος, Προτείνουμε βιβλία. Ἐφημ. «Νέοι Καιροί», Καρδίτσα, 19.11.1981.

8. Καλλ. Μουστάκα, *Τό παιδικό ἀντιστασιακό βιβλίο*. Ἐφημ. «Τό Βῆμα», 23.12.1986.

9. Λότη Πέτροβιτς - Ἀνδρουτσοπούλου, ὅ.π., σ. 33.

καί τήν κατοχή, πού όμως ή αφήγηση απλώνεται καί βαθαίνει μέ αναφορές σέ αρχαιοελληνικές, βυζαντινές καί του αιώνα μας μαρτυρίες.

Μέσα στό ιστορικό πλαίσιο του β' παγκοσμίου πολέμου, αλλά συνδεδεμένη μέ τό σήμερα, κινείται ή ιστορία του βιβλίου *Τραγουδι για τρεις*.

Στό εργαζόμενο παιδί καί στά προβλήματα του αναφέρεται τό Ζητείται *Μικρός*. Τέλος, τό *Γιούσουρι στην τσέπη* διαπραγματεύεται προβλήματα τής έφηβείας, μιλάει για τή ζωή, τόν έρωτα, τό θάνατο.

Τά βιβλία της, μέ παραμύθια καί ιστορίες ως επί τό πλείστον, πηγάζουν από τή λαϊκή παράδοση καί τό λαϊκό πολιτισμό του τόπου μας αλλά καί άλλων χωρών. Ίσως δέν είναι τυχαίο ότι στή συγγραφική της σαιδιοδρομία τό πρώτο βιβλίο πού κυκλοφόρησε περιέχει λαϊκά παραμύθια διασκευασμένα. Αυτή ή στάση της σέ μεγάλο βαθμό όφείλεται στά ιστορήματα καί τίς ποικίλες αφηγήσεις του πατέρα της, όπως όμολογεί καί ή ίδια, σ' εκείνα τά κρύα βράδια τής Κατοχής... «Μας μιλούσε ύστερα για τούς συγγενείς, τίς συνήθειες του τόπου, τά έθιμα... Κάθε πρώτη του Μάρτη μας τραγουδούσε τά Χελιδονίσματα: "Χελιδόνα έρχεται απ' τή Μαύρη θάλασσα"... Μας έλεγε παροιμίες σερραϊκές, γνωμικά, ιστορίες, όλα εκείνα πού χρόνια ύστερα θ' αποθησαύριζε στους τόμους των Σεραϊκών Χρονικών...»¹⁰.

Άλλα θέματα, συνοπτικά, είναι τό διάστημα καί ή θαυμαστή τεχνολογία (*Τρεις φορές κι έναν καιρό σ' έναν πλανήτη μακρινό*), θέματα άντλημένα από τήν Άγία Γραφή (*Τόν καιρό εκείνο*), από τήν καθημερινή ζωή των παιδιών, τά μικροπροβλήματα, για τά ζώα καί τά πουλιά κλπ.

Γενικά, θά έλεγα ότι στα έργα της διαπραγματεύεται θέματα σπουδαία καί σημαντικά, μικρά καί μεγάλα, σύγχρονα καί ενδιαφέροντα για όλες τίς ηλικίες, ελληνικά καί παγκόσμια.

Αισθητική εξέταση

Είναι φανερό στό έργο της ή χρήση νέων αφηγηματικών τεχνικών καί ανανεωτικών προτάσεων γραφής, όπως οι πολλαπλοί αφηγητές, ή ταυτόχρονη ή παράλληλη έκθεση διαφόρων απόψεων, ή πολλαπλή παρουσίαση του χρόνου κ.ά. Λ.χ. στό *Λάθος, κύριε Νόιγκερ*, εναλλάσσονται σέ διαφορετικά γλωσσικά καί ιδεολογικά επίπεδα οι αφηγήσεις ενός

10. Λότη Πέτροβιτς - Άνδρουτσοπούλου, ό.π., σ. 35.

ώριμου ήρωα, τοῦ κ. Νόιγκερ, καί ἐνός ἐφήβου, τοῦ Φίλιππου (σχῆμα παιδευτικό, πρβλ. τόν Φιλοκτῆτη μέ τόν Νεοπτόλεμο στήν ὁμώνυμη τραγωδία τοῦ Σοφοκλῆ), μέ ἀποτέλεσμα νά κυλάει ἡ ἱστορία διαχρονικά καί μέ παράλληλες ἀφηγήσεις.

Ἄλλα ὑφολογικά στοιχεῖα διακριτά στήν τέχνη της εἶναι: ἡ καλοδοσολεμένη δομή τῆς ἱστορίας, ἡ πλοκή τῶν γεγονότων, οἱ ὀλοκληρωμένοι χαρακτήρες, ὁ κοφτός καί ἀκέραιος λόγος της, ὁ πλούσιος διάλογος, ἡ ὁρατή ἀγωνιστικότητα γιά τό σωστό καί δίκαιο.

Ἄξιομνημόνευτη, ἐπίσης, εἶναι ἡ ἐσωτερική καί ἐξωτερική ἐνότητα καί ἐξέλιξη πραγματικῶν ἢ ἐπινοημένων ἡρώων τῶν ἔργων της. Ξαφνιάζεται εὐχάριστα, πιστεύω, ὁ ἀναγνώστης, ὅταν συναντᾷ σέ κάθε νέο της βιβλίο κάποιους ἤδη γνωστούς χαρακτήρες σέ διαφορετική ἡλικία, κατάσταση καί χρόνο. Λ.χ. ἡ Κόνη, νεαρή ἡρωίδα *Στό τιμιεντένιο δάσος* ἢ ὁ Φίλιππος στό *Λάθος, κύριε Νόιγκερ* μεγαλώνουν ἡλικιακά καί ἐξελίσσονται κοινωνικά, πνευματικά κλπ. μέσα στίς συνεχόμενες καί διαπλεκόμενες ἱστορίες τους. Ἐνα ἀνάλογο τέχνασμα (σέ διαφορετικό βαθμό βέβαια) ἐντοπίζουμε στά μυθιστορήματα τῆς Πηνελόπης Δέλτα, τῆς ὁποίας τό ἔργο ἐκτιμᾷ καί θαυμάζει.

Μποροῦμε, ἐπίσης, νά ἐπισημάνουμε τήν ἀφομοιωμένη λαϊκή παράδοση, εἴτε ὡς θέμα εἴτε ὡς τεχνική, πού ἐντοπίζουμε κυρίως στά παραμῦθια καί τίς ἱστορίες της, ὅπως ἡ τριπλή ἐπανάληψη, ὁ πρωτοπρόσωπος λόγος, ὁ λιτός λόγος, τά αἰνίγματα κ.ἄ. «Τά παραμῦθια τῆς Πέτροβιτς-Ἀνδρουσοπούλου — θά πει ἡ Ρένα Καρθαίου — ἔχουν τή δύναμη καί τή ζωντάνια τοῦ λαοῦ, ἐλέγχονται ὁμως ἀπό τό καινούργιο καί πολύπειρο χέρι ἐνός σύγχρονου συγγραφέα — ποιητῆ»¹¹.

Πάνω ἀπ' ὅλα εἶναι μυθιστοριογράφος: ἰκανή στή σύλληψη μιᾶς ἰδέας, στό «στήσιμο» τῆς ἱστορίας, στή δύναμη τῆς ἀφήγησης, στήν τεχνική γενικά.

Τέλος, ἡ καλλιτεχνική πλευρά τοῦ ἔργου της δέν περιορίζεται στή συγγραφή ἀλλά καί στήν εἰκαστική, τήν εἰκονογραφική. Εἶναι πλευρά τοῦ ταλέντου της πού λίγοι γνωρίζουν. Στό σημεῖο αὐτό θά ἐπικαλεσθῶ τή γνώμη τοῦ ἀείμνηστου προέδρου τοῦ «Κύκλου τοῦ Ἑλληνικοῦ Παιδικοῦ Βιβλίου» Κωνσταντίνου Δεμερτζῆ. Γράφει στήν ἴδια: «Ποτέ μου δέν εἶχα ἀμφιβολίες γιά τίς πολύπλευρες ἰκανότητές σου· ὁμως κατέχεις τήν

11. Ρένα Καρθαίου, χφ. ἐπιστολή, 1983.

τέχνη κάθε τόσο νά αποκαλύπτεις κι ένα άλλο, άγνωστο ως εκείνη τη στιγμή, χάρισμά σου. Έτσι, αυτή τη φορά με την εικονογράφηση των βιβλίων σου έκανες, είμαι σίγουρος, πολλούς κατ' έπάγγελμα εικονογράφους, νά σε ζηλέψουν. Νά ζηλέψουν τη δύναμη της φαντασίας σου και τό χαριτωμένο τρόπο μέ τόν όποιο κατόρθωσες νά συνδυάσεις αυτό πού ή λογοτεχνική δεινότητά σου είχε συλλάβει μέ την κατάλληλη κάθε φορά εικονογράφηση, άποδεικνύοντας έτσι ότι μπορείς νά διαπρέψεις έξίσου και στους δύο τομείς: και της λογοτεχνικής και της καλλιτεχνικής δημιουργίας»¹².

Ίδεολογική εξέταση

Τό έργο ενός συγγραφέα ούσιαστικά είναι μία αποτύπωση της ψυχής του, τό ήθος και ό χαρακτήρας του. Σ' αυτό καταθέτει τούς τόκους, πού θά πεί τά επιγεννήματα και επινοήματα του ψυχικού και πνευματικού του κόσμου. Έξετάζοντας, λοιπόν, συνολικά τό έργο της Λότης Πέτροβιτς ανακαλύπτουμε ένα αυστηρά δομημένο ιδεολογικό σύμπαν μέ κύριους άξονες τίς έννοιες: αισθητικές και ήθικές άξίες, παραδοσιακές και προοδευτικές προσεγγίσεις στή ζωή, απόρριψη του πολέμου και κάθε άλλης μορφής βίας, πόθος για την ειρήνη, δικαιοσύνη, ίσες ευκαιρίες στή ζωή, δικαίωμα στή διαφορετικότητα κ.ά.

Στά βιβλία της —τό είπαμε ήδη— διαπλέκεται ό χρόνος ως χθές, σήμερα και αύριο, πού σημαίνει ότι συνδυάζεται έτσι τό στέρεο και βέβαιο πού έρχεται από τό κοντινό ή άπώτερο παρελθόν μέ την όποια πραγματικότητα του σήμερα και την έλπίδα του αύριο. Δέν είναι τυχαίο ότι όλα της τά έργα αφήνουν ένα αισιόδοξο μήνυμα στον άναγνώστη. Σνηθίζει νά λέει ή ίδια: Κανείς δέν έχει δικαίωμα —ούτε ό συγγραφέας— νά απελπίζει τά παιδιά, ν' αφαιρεί την έλπίδα και την αισιοδοξία από τούς νέους.

Θά μπορούσε νά πεί κανείς πώς τό κύριο ιδεολογικό στίγμα (μέ την ευρεία του έννοια) είναι δίκλωνο: ή μία κατεύθυνση μάς οδηγεί σε μία ισορροπημένη και έλληνοκεντρική συνείδηση και ή δεύτερη σε μία πανανθρώπινη. Συνείδηση, πού έδράζεται σε βαθιές παιδοβιωματικές καταστάσεις άφενός και άφετέρου στή δημιουργική πρόσληψη των μηνυμάτων της έποχής.

12. Κων/νος Δεμερτζής, χφ. έπιστολή, 1.1.1989.

Σέ όλα της τά έργα υπάρχει υγιής ειλικρίνεια καί γνησιότητα ψυχής, μακριά από φανατισμούς, μονεταριστικές ιδέες καί διδακτισμούς. Καί τό γεγονός αυτό, πιστεύω, είναι παράγοντας καί έμπορικῆς έπιτυχίας τών βιβλίων της καί δέν είναι τυχαίο ότι τά βιβλία της έχουν εκδοθεῖ από τούς πλέον έγκυρους εκδοτικούς οἴκους τῆς χώρας μας, ὅπως είναι οἱ Έκδόσεις τών Φίλων, ὁ Καστανιώτης, ὁ Πατάκης, ὁ Ψυχογιός, ὁ Παπαδημητρίου κ.ά.

Οἱ διακρίσεις

Άναμφίβολα, ἡ Λότη Πέτροβιτς είναι μία από τίς σημαντικές λογοτεχνικές παρουσίες στήν Ελλάδα καί είναι φυσικό νά έχει ανάλογα τιμηθεῖ. Έργα της έχουν μεταδοθεῖ από τήν ΕΡΤ καί τό ΡΙΚ καί ἄρθρα της έχουν δημοσιευθεῖ σέ περιοδικά ἑλληνικά καί ξένα. Βιβλία της έχουν μεταφραστῆ ἰαπωνικά, ρωσικά καί ἀγγλικά.

Έχει τιμηθεῖ μέ βραβεῖα καί διακρίσεις από τή Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά, τόν Κύκλο τοῦ Ἑλληνικοῦ Παιδικοῦ Βιβλίου, τή ΧΕΝ Κηφισιάς, τό Πανεπιστήμιο τῆς Πάντοβα, τήν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν γιά τό σύνολο τοῦ έργου της (1984), βιβλίο της έχει ἀναγραφῆ στόν Τιμητικό Πίνακα τῆς ΙΒΒΥ. Τό 1994 εἶχε προταθεῖ από ἑλληνικῆς πλευρᾶς γιά τό Βραβεῖο Ἄντερσεν.

Υπήρξε μέλος τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ παιδικοῦ περιοδικοῦ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας «Χελιδόνια» (1979-1981). Είναι μέλος τῆς Λέσχης Μελέτης καί Ἐρευνας τῆς Παιδικῆς Λογοτεχνίας «Διαδρομές» καί μέλος τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ὁμώνυμου περιοδικοῦ, μέλος τοῦ Κύκλου τοῦ Ἑλληνικοῦ Παιδικοῦ Βιβλίου, μέλος τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρίας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, τῆς Ἱστορικῆς καί Λαογραφικῆς Ἐταιρίας Σερρών ὙΜελενίκου, τοῦ Συλλόγου πρός Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων, τῆς Γυναικείας Λογοτεχνικῆς Συντροφιάς, τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρίας Μεταφραστῶν Λογοτεχνίας.

Έχει πάρει μέρος σέ πλήθος εκδηλώσεις πού ὀργανώνονται γιά τό παιδικό-νεανικό βιβλίο (σέ Σεμινάρια, Συνέδρια, Ἡμερίδες κ.ά.), ἔχει ὀργώσει κυριολεκτικά τήν Ελλάδα ἀνταποκρινόμενη σέ προσκλήσεις (βλέπετε δέν μπορεῖ ποτέ νά πεῖ ὄχι) από σχολεῖα, σωματεῖα, Δήμους κλπ. Ὡς εκπρόσωπος, ἄλλωστε, τοῦ ἑλληνικοῦ Τμήματος τῆς ΙΒΒΥ, δηλαδή τοῦ «Κύκλου», ἔχει συμμετάσχει σέ 10 διεθνή Συνέδρια.

Συνεχῶς δημιουργεῖ καί προσφέρει. Ἄεικίνητη, ζωντανή, μέ ιδέες καί ὀραματισμούς.

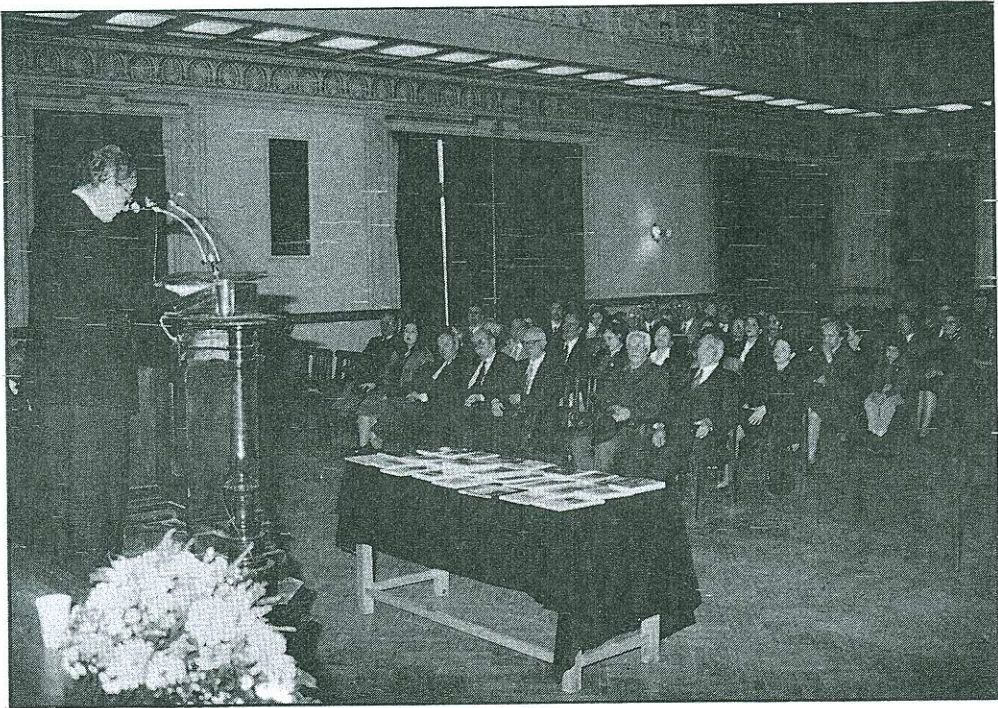
Κυρίες και Κύριοι,

Τελειώνοντας, δέν είμαι βέβαιος άν μόρεσα νά πώ όσα είχα σχεδιάσει και άν ανταποκρίθηκα στίς προσδοκίες σας. Όστόσο, έν κατακλείδι, θά έλεγα πώς πάντοτε λίγα θά είναι ό,τι και άν πεί ένας κριτικός για τόν άνθρωπο, τό δημιουργό και τό έργο τής κυρίας Πέτροβιτς, πράγμα πού προσπάθησα, πιστεύω, τίμα και ειλικρινά.

Η Λότη Πέτροβιτς κατατάσσεται στους πρώτους τής λογοτεχνίας για παιδιά και νέους. Είναι κεφάλαιο σημαντικό για τό παρόν και τό μέλλον των Γραμμάτων μας. Καί είναι δίκαιη ή άποψινή τιμητική εκδήλωση τής Ιστορικής και Λαογραφικής Έταιρίας Σερρών - Μελενίκου για τήν προσφορά της στην παιδική λογοτεχνία.

Τέλος, έπιτρέψτε μου νά άπευθυνθώ σε πρώτο πρόσωπο προς τήν τιμώμενη φίλη μου και νά τής πώς άπλά ό,τι είπε ό Μυριβήλης στην Πηνελόπη Δέλτα, κάπως παραλλαγμένα βέβαια: Σάς άγαπώ, σάς σκέφτομαι και σάς τιμώ σαν ένα ιδανικό!

Σάς Εύχαριστώ

ΑΝΤΙΦΩΝΗΣΗ ΤΗΣ ΛΟΤΗΣ ΠΕΤΡΟΒΙΤΣ - ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀποτελεῖ ἐξαιρετική τιμὴ γιὰ μένα ἡ σημερινή ἐκδήλωση καὶ βαθύτατα εὐχαριστῶ γιὰ τὴν τιμὴ αὐτὴ τὴν Ἱστορική καὶ Λαογραφική Ἑταιρεία Σερρών - Μελενίκου. Στὴν ἐποχὴ μας, ἐποχὴ ὑλοφροσύνης καὶ καταναλωτισμοῦ, ὅπου τὰ πνευματικά ἔργα ὑποτιμῶνται, ὅταν δὲν ἀγνοοῦνται παντελῶς ἀπὸ τὸ πλατὺ παραπλανημένο κοινὸ καὶ ἀπὸ τὴ μεγαλύτερη μερίδα τῶν ἰθυνόντων, εἶναι πράγματι συγκινητικό τὸ ὅτι ὑπάρχουν ὁμάδες ἀκάματων πνευματικῶν ἀνθρώπων πού ἀθόρυβα ἐπιτελοῦν ἔργο θεμελιῶδες γιὰ τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν ἱστορική μνήμη τούτου τοῦ τόπου, ὅπως ἡ Ἱστορική καὶ Λαογραφική Ἑταιρεία Σερρών - Μελενίκου, καί, παράλληλα, δὲν ξεχνοῦν νὰ τιμοῦν ὅσα πρόσωπα νομίζουν ὅτι προσφέρουν καὶ αὐτά, καθένα στὸν κλάδο του.

Ὅταν ὁ κλάδος πού προσφέρει κανεῖς εἶναι ἡ λογοτεχνία γιὰ τὰ παιδιά καὶ τοὺς νέους, ἡ τιμὴ πού τοῦ γίνεται ἀποκτᾶ ἀκόμη περισσότερη σημασία. Γιατί, ἀτυχῶς, ἐξακολουθεῖ ἀκόμη καὶ στίς ἡμέρες μας νὰ ἀποτελεῖ ἕναν κλάδο παρεξηγημένο — γιὰ νὰ μὴν πῶ ὑποτιμημένο — ἀπὸ τὸ ἀνίδεο κοινὸ, ἀλλὰ καὶ ἀρκετοὺς δημιουργοὺς πού ἀπευθύνονται σὲ ἐνηλίκους. Ἴσως γιατί ἀδυνατοῦν νὰ κατανοήσουν ὅτι τὸ νὰ ἀπευθύνεται ἕνας συγγραφέας κατὰ κύριο λόγο στὰ παιδιά δὲ συνεπάγεται ἔκπτωση τοῦ ἀφηγηματικοῦ λόγου, νόθευση τῆς γνησιότητος τοῦ ἔργου ἢ κάποια μορφή αὐτολογοκρισίας, ὅπως ἐνδεχομένως φαντάζονται. Ἐκτός καὶ ἂν «αὐτολογοκρισία» θεωρήσουμε τὴν ἐπίπονη ἀλλὰ σύμφυτη μέ τὴ δουλειὰ τοῦ λογοτέχνη προσωπική ἐπιλογή καὶ ἀπόρριψη λέξεων, φράσεων καὶ γεγονότων. Ἀλλὰ τότε θὰ ὀδηγούμασταν σὲ ἀμφισβήτηση μιᾶς ἀπὸ τίς βασικότερες λειτουργίες, πού καθορίζει τελικά καὶ τὴν ποιότητα τοῦ κάθε λογοτεχνικοῦ ἔργου.

Ὡστόσο, ἐπειδὴ ἡ παρεξήγηση ὡς ἕνα βαθμὸ συνεχίζεται, θεωρῶ τὴν τιμὴ πού μοῦ γίνεται σήμερα τιμὴ γιὰ ὀλόκληρη τὴν παιδικὴ λογοτεχνία. Εἶναι ἕνας κλάδος γιὰ τὸν ὁποῖο πολλοὶ παλεύουν, πολλοὶ ἀγωνίζονται, γι' αὐτὸ καὶ παρ' ὅλες τίς ἀντιξοότητες καὶ τὸ ἀντιπνευματικὸ κλίμα τῆς ἐποχῆς μας, βρῖσκεται σὲ ἄνθηση πραγματική. Αἰσθάνομαι, λοιπόν, τὴν ὑποχρέωση νὰ εὐχαριστήσω τὴν Ἑταιρεία ἐκ μέρους ὅλων τῶν συναδέλφων μου γιὰ τὴν τιμὴ πού γίνεται μέσω ἐμοῦ στὴν Παιδικὴ Λογοτεχνία. Καὶ εἶμαι βέβαιη ὅτι συντάσσονται μέ τὴν ἄποψή μου τουλάχιστον ὅσοι

μου ἔδωσαν τή χαρά νά βρίσκονται σήμερα ἐδῶ. Καί ἀπ' ὅ,τι μπορῶ νά διακρίνω εἶναι πολλοί...

Ἴσως ἡ ὑποτίμηση πού ἀνέφερα νά φαίνεται ἀπίστευτη στό ἐκλεκτό μου ἀκροατήριο, σέ πρόσωπα πού μέ τήν παρουσία τους ἐδῶ τιμοῦν ἤδη τήν παιδική λογοτεχνία. Τά περιστατικά ὅμως πού ἀποδεικνύουν τοῦ λόγου τό ἀληθές εἶναι ἀτυχῶς πολλά καί γνωστά στόν κόσμον τοῦ παιδικοῦ βιβλίου.

Ὅπως συχνά ὑποστηρίζεται, βέβαια, ἕνα λογοτεχνικό ἔργο, γιά νά ὑπάρξει πραγματικά καί νά λειτουργήσει, ἔχει ἀνάγκη ὄχι μόνο ἀπό δημιουργούς ἀλλά καί ἀπό ἀποδέκτες. Ἀπό τούς ἀναγνώστες συνδημιουργούς θά τολμοῦσα νά πῶ. Ὁ ποιητής μας Γιώργης Κρόκος μάλιστα διατυπώνει τούτη τή σκέψη πιά γλαφυρά. Ὑποστηρίζει χαριτολογώντας ὅτι ἡ λέξη συγγραφέας σημαίνει τόν ἄνθρωπον πού γράφει μαζί, πού συγγράφει μέ τόν κάθε ἀναγνώστη του, ἀφοῦ καθένας μέ τό δικό του τρόπο προσλαμβάνει τό λογοτεχνικό ἔργο καί τό ἀναδημιουργεῖ ἐντός του. Ἄν ἔτσι ἔχουν τά πράγματα, εἶμαι ὑποχρεωμένη νά εὐχαριστήσω τήν Ἑταιρία καί ἐκ μέρους ὄλων τῶν συνδημιουργῶν μου γιά τήν τιμή πού γίνεται σήμερα στό ἔργο μου καί γενικά στήν παιδική λογοτεχνία.

Οἱ συνάδελφοί μου πού βρίσκονται σήμερα ἐδῶ εἶμαι βέβαιη ὅτι θά συμφωνήσουν καί σέ κάτι ἀκόμη: στήν ἀπάντηση πού δίνω στά παιδιά, στά σχολεῖα πού ἐπισκέπτομαι, ὅπως κι ἐκεῖνοι, ὅταν μέ ρωτοῦν ἄν μέ βοηθεῖ κάποιος στό γράψιμο τῶν βιβλίων μου! Ἀντί γιά ἀπάντηση τά ρωτῶ μέ τή σειρά μου: Θά μποροῦσα νά γράφω, ἄν δέν εἶχα μολύβι καί χαρτί; Ἄν κρύωνα; Ἄν δέν εἶχα στέγη, καρέκλα καί τραπέζι, ἢ φῶς, ἢ τροφή, ἢ ἐνδύματα; Ἄν δέν μοῦ εἶχαν μάθει γράμματα οἱ δάσκαλοί μου; Ἄν δέν μέ φρόντιζαν οἱ οἰκεῖοι, οἱ συγγενεῖς καί οἱ φίλοι μου; καί πολλά τέτοια «ἄν». Φυσικά, καταλήγουμε στό ὅτι κανεῖς δέν εἶναι σέ θέση νά πράξει ὅτιδήποτε, ἄν δέν τόν βοηθοῦν, ἐν ἀγνοία τους τίς περισσότερες φορές, πάμπολλοι συνάνθρωποι του κάθε ἐπαγγέλματος. Αἰσθάνομαι, λοιπόν, τήν ὑποχρέωση νά εὐχαριστήσω τήν Ἱστορική καί Λαογραφική Ἑταιρία καί ἐκ μέρους τοῦ πλήθους τῶν ἀνθρώπων πού, χωρίς νά τό ξέρουν, γίνονται συνεργάτες μου, μέ βοήθησαν καί μέ βοηθοῦν νά δημιουργῶ τό μικρό μου ἔργο.

Ἐκ μέρους ὄσων ἀνέφερα, εὐχαριστίες ὀφείλω, μαζί μέ τίς δικές μου, καί στόν ἐκδοτικό οἶκον Πατάκη —τόν Στέφανο, τή Μένη καί τά τρία ἄξια παιδιά τους— γιά τήν πολύχρονη συνεργασία μας καί τή συμβολή

τους στη σημερινή εκδήλωση. Αποτελούν καμάρι του εκδοτικού μας κόσμου, για τό ήθος και τήν εργατικότητα τους.

Εκείνοι πού μέ βοήθησαν και ακόμη μέ βοηθούν δέν είναι βέβαια μόνον όσοι βρίσκονται σήμερα έν ζωή. Πλήθος οί τεθνεότες πού μέ τό έργο τους, τίς συμβουλές τους, τή διδαχή τους ή τό παράδειγμά τους μέ βοήθησαν στη ζωή και τό έργο μου. Πρώτος ανάμεσά τους ό πατέρας μου, στόν όποιο, πέρα από τά όσα όφείλει κάθε παιδί σ' έναν ξεχωριστό και άφοσιωμένο γονιό, όφείλω έξολοκλήρου σχεδόν τό πρώτο μου μυθιστόρημα και πολλά στοιχεία πού υπάρχουν — όπως ήδη ακούσατε — στα έπόμενα και αναφέρονται στα Σέρρας του και γενικότερα στη Μακεδονία.

Πράγματι, από τόν καιρό πού ένιωσα τόν κόσμο, ή λέξη Μακεδονία σήμαινε για μένα κάτι ανείπωτα ιερό, άφου ήταν ό τόπος του Σερραίου πατέρα μου. Ένας τόπος πού μου τόν ιστορούσε πανέμορφο μά και πολύπαθο και σπαραγμένο. Μιά μάνα γή πού είχε αναγκαστεί βίαια νά τήν άποχωριστεί 17χροнос, στόν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, όντας ένας από τούς 70.000 Έλληνες πού σύρθηκαν όμηροι στη γή τών τότε έχθρών μας.

Τά πάθη του σέ κείνη τή φρικτή δίχρονη όμηρία, οί όδυνηρές περιπέτειες τών Μακεδόνων, οί κακουχίες πού στοίχισαν τή ζωή σέ 58.000 άπ' αυτους, και ό τρόπος πού κατόρθωσαν νά γυρίσουν τελικά στην Έλλάδα οί 12.000 πού επέζησαν, ήταν ή άληθινή, συγκλονιστική ιστορία πού διηγόταν στόν άδελφό μου κι έμένα, αντί για παραμύθι, τά κρύα βράδυα της Κατοχής, όπως άργότερα και στη μικρή άδελφή μου. Ιστορία σκληρή, σέ χρόνια σκληρά ενός ακόμα Παγκοσμίου Πολέμου, πού τυράννησε και σημάδεψε τή δική μας παιδική ήλικία. Τό καλό τέλος της ιστορίας του — ό γυρισμός, τό άντάμωμα μέ τούς δικούς του, ή άρχή μιάς νέας ζωής στην Αθήνα — μάς έδινε κουράγιο κι έλπίδα ότι και τά δικά μας βάσανα, και ό δικός μας πόλεμος θά τέλειωνε μιά μέρα και ή ειρήνη θά επέστρεφε στόν τόπο μας.

Πολλά χρόνια άργότερα, όταν ό πατέρας μου έφυγε για πάντα, κατάλαβα πώς ή ιστορία του εκείνη, τά βιώματά μου άνταμωμένα μέ τά δικά μου και ή άγάπη του για τή Μακεδονία έμεναν μέσα μου άπέθαντα, όλοζώντανα. Μέρα τη μέρα μάλιστα μεγάλωναν σαν έμβρυο έντός μου κι άνάγκη πιά ένιωθα νά τά γεννήσω, νά τά γράψω για τά παιδιά μου, για τά παιδιά της Έλλάδας, νά μή χαθούν, νά μή σβήσουν κάποτε μαζί μου κι αυτά. Έτσι έγινε και τό 1975 έπλασα τό «Μικρό Αδελφό», «παιδί» μου πνευματικό αλλά και «άδερφο», άφου στό αφήγημα του πατέρα

μου «Σερραίων Όμηρεία» στηρίχτηκε και σέ κείνα πού άκουγα παιδί από τό στόμα του.

“Εως τότε, ελάχιστες ήταν οί φορές πού είχα πάει στή Μακεδονία – στά Σέρρας, ειδικότερα ήταν μία και μόνη, στά μικρά μου χρόνια. “Ομως τό 1977 πού βρέθηκα για δεύτερη φορά εκεί, ό τόπος μου ήταν έφιαλτικά γνωστός. “Ηξερα, θαρρείς, από πάντα πού ακριβώς είχαν πέσει όβίδες τό 1916. “Ηξερα πού ήταν τό παλιό Νοσοκομείο τών Σερρών, πώς ήταν ή πόλη τότε, προτού καταστραφεί για δεύτερη φορά μέσα σέ λίγα χρόνια, πού βρισκόταν του παππού μου τό κτήμα, πού άπλωνόταν ή λίμνη του Άχινου, προτού τήν άποξηράνουν. “Ηξερα από ποιό χωματόδρομο είχαν ξεκινήσει οί Σερραίοι όμηροι τόν Ίούνιο του 1917 – ήμουν τότε κι εγώ εκεί σίγουρα, είχα πάει κι εγώ μαζί μέ τόν πατέρα μου σέ κείνη τήν όμηρεία, μόριο μέσα στά σπλάχνα του, στό μυαλό του, στά κόκαλά του. Τά είχα ζήσει, τά είχα δει μέ τά δικά του τά μάτια όλα εκείνα πού έγγραφα στό βιβλίο.

“Ωστόσο, μέ τά δικά μου τά μάτια είχα δει και κάτι ακόμα: τήν αγάπη για τό συνάνθρωπο και τή λαχτάρα για τήν ειρήνη. “Ετσι, ή δική μου ιστορία είχε μέσα της έντονα και τουτα τά δύο τά στοιχεία. Στο βιβλίο μου, ό Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος χωρίζει από τούς γονείς τους δύο αδέλφια – τόν 17χρονο “Αγγελο και τον 12χρονο “Αλέξανδρο. “Υπόσχεση δίνει ό “Άγγελος νά πάει πίσω στή μάνα του τό μικρό του αδελφό, μά σέρνεται όμηρος στή γή του έχθρου, τόν χάνει και όδυνηρότατες περιπέτειες αρχίζουν. Άγωνιώντας για τήν τύχη του μικρού, θά τόν αναγνωρίζει κάθε τόσο στό πρόσωπο τών παιδιών πού τόν έχουν ανάγκη – στόν εξάδελφο πρώτα, έπειτα στό συμπολίτη, άργότερα στό συμπατριώτη, στό σύμμαχο και τελικά στό παιδί του έχθρου. Οί φοβερές έμπειρίες του, ή απανθρωπία και ό ανθρώπινος πόνος πού τόν ζει από πολύ κοντά, τόν κάνουν νά βλέπει όλοκάθαρα τόν παραλογισμό του πολέμου. Και του ανοίγουν τήν ψυχή, για νά χωρέσει τόν κόσμον όλακερο.

Σ΄ ένα από τά επόμενα βιβλία μου, στό «Τραγούδι για Τρεις» πού αναφέρεται στόν Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ό ‘Αλέξανδρος, μεγάλος πιά, αυτή ακριβώς τήν υποχρέωση νιώθει: νά υπερασπιστεί τήν πατρίδα του από τήν ξένη έπιβουλή. Πολεμάει στό Μακεδονικό μέτωπο, παίρνει μέρος στήν προσπάθεια ν’ αναχαιτιστούν οί Γερμανοί και σκοτώνεται στή μάχη του Ρούπελ. ‘Ο θάνατός του, ώστόσο, σέ τίποτα δέν αλλάζει τό πνεύμα και αυτού του βιβλίου, όπου ή λαχτάρα για λευτεριά, για ανθρώ-

πινη άξιοπρέπεια, για άγάπη και για ειρήνη μένει πάντα ή ίδια. Άπλως και σ' αυτό, όπως και στο «Μικρό Άδελφό», φαίνεται καθαρά πώς τήν ειρήνη δέν άρκει νά τή θέλει μόνον ή μία πλευρά. Κι άκόμα, πώς ή άγνή φιλοπατρία είναι άπαραίτητη προϋπόθεση, για νά μπορέσει κανείς νά υπηρετήσει όρθά μιά παγκόσμια κοινότητα. "Όπως έχει σοφά ειπωθεί, άλλωστε, «πρέπει κανείς ν' αγαπάει σωστά τό έθνος του για νά μπορέσει νά ένστερνωστει τά ιδανικά πού ένώνουν τά έθνη».

Στό «Μικρό Άδελφό» δέν όνομάτιστα τούς τόπους. Αυτό ίσως γεννάει άμβολίες άν είναι πράγματι ένα ιστορικό μυθιστόρημα. Τά παιδιά, βέβαια, εύκολα άναγνωρίζουν τή Μακεδονία και τούς γείτονές της. "Όμως ή άλήθεια είναι ότι εκείνο πού ήθελα δέν ήταν νά τούς δώσω ένα άκόμα ιστορικό μυθιστόρημα, αλλά νά τούς μιλήσω παράλληλα χωρίς ώραιοποιήσεις για τόν πόλεμο, πού όσο άναπόφευκτος κι άν γίνεται κάποτε, δέν παύει ποτέ νά είναι μία κόλαση.

Γνήσια ιστορικό ή όχι, γεγονός είναι ότι τό βιβλίο είχε μεγάλη άπήχηση. Έτσι αισθάνομαι πραγματική συγκίνηση, δέος θά έλεγα, όταν σκέφτομαι ότι τό έχουν στή βιβλιοθήκη τους πάνω άπό 65.000 παιδιά, ως τώρα. Κι έχω ήσυχη τή συνείδηση, γιατί πιστεύω πώς τό πνεύμα του βιβλίου δείχνει καθαρά τή γνήσια μακεδονική του ρίζα. Μιλώ για τή ρίζα πού έρχεται κατ' ευθείαν άπό κείνον πού ή Ιστορία όνόμασε Μέγα, άπό τόν Άλέξανδρο τή στιγμή τής ώριμότητας, όταν γεννήθηκε στό νοϋ του ή ιδέα μιάς παγκόσμιας ειρήνης και ως «κοινός ήκειν θεόθεν άρμοστής και διαλλακτής τών όλων νομίζων... πατρίδα μέν τήν οικουμένην προσέταξεν ήγεισθαι πάντα, άκρόπολιν δέ και φρουράν τό στρατόπεδον, συγγενείς δέ τούς άγαθούς, άλλοφύλους δέ τούς πονηρούς· τό δ' Έλληνικόν και βαρβαρικόν μή χλαμύδι, μηδέ πέλτη, μηδ' άκινάκη, μηδέ κάνδυ διορίζειν· αλλά τό μέν Έλληνικόν άρετή, τό δέ βαρβαρικόν κακία τεκμαίρεσθαι», όπως άναφέρει ό Πλούταρχος (Περί τής Άλεξάνδρου τύχης ή άρετής A 329 C-D). "Όταν, δηλαδή, πιστεύοντας ότι ήρθε ως κοινός θεόσταλτος συμφιλιωτής και ειρηνοποιός για όλο τόν κόσμο... όρισε σέ όλους νά θεωροϋν πατρίδα τους τήν οικουμένη, άκρόπολή τους τό στρατόπεδό του, συγγενικούς όλους τούς καλούς άνθρώπους και ξένους τούς κακούς· δέν τούς άφηγε νά διακρίνουν άνάμεσα σέ Έλληνες και βαρβάρους μέ βάση τή χλαμύδα και τήν πέλτη, τό σπαθί ή τόν μανδϋά, αλλά όρισε νά διαπιστώνεται τό έλληνικό στοιχείο άπό τήν άρετή του και τό βαρβαρικό άπό τή φαυλότητά του (Ήθικά, τόμ. 9, «Κάκτος», 1955, σ. 47).